קרי עליה °ושם דרך אראנו בישע אלהים: תנו רבנן *אין מציינין לא על כזית מן המת ולא על עצם כשעורה ולא על דבר שאינו מטמא באהל אבל מציינין על השדרה ועל הגולגולת, על רוב בנין ועל רוב מנין המת ואין מציינין על הוודאות אבל מציינין על הספיקות ואלו הן הספיקות: סככות ופרעות ובית הפרס, *ואין מעמידין ציון במקום טומאה שלא להפסיק את הטהרות *ואין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את ארץ ישראל וכזית מן המת אינו מטמא באהל והא (*תניא) *אלו שמטמאין באהל: כזית מן המת? אמר רב פפא הכא בכזית המצומצם עסקינן דסוף מיחסר חסר. מוטב ישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה ואל ישרפו עליו לעולם. ואלו הן הספיקות סככות ופרעות *סככות = אילן המיסך על הארץ פרעות = [א] *(אבנים) פרעות היוצאות מן הגדר; בית הפרס כדתנן *החורש את הקבר הרי הוא עושה בית הפרס וכמה הוא עושה מלא מענה מאה אמה ובית הפרס מי מטמא באהל *והאמר רב יהודה אמר שמואל מנפח אדם בית הפרס והולך ורב יהודה בר *אמי משמיה דעולא אמר בית הפרס שנידש טהור? אמר רב פפא לא קשיא כאן בשדה שאבד בה קבר כאן בשדה שנחרש בה קבר, ושדה [ב] שנחרש בה קבר בית הפרס קרי ליה? אין והתנן *שלשה בית הפרס הן שדה שנאבד בה קבר ושדה שנחרש בה קבר ושדה [ג] בוכין מאי שדה בוכין? רב יהושע בר אבא משמיה דעולא אמר שדה שמפטירין בה מתים וטעמא מאי? אמר אבימי משום יאוש בעלים נגעו בה; ושדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון והא תניא *מצא שדה מצויינת ואין ידוע מה טיבה: יש בה אילנות *בידוע שנחרש בה קבר אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר, ר' יהודה אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד לפי שאין הכל בקיאין בדבר אמר רב פפא כי תניא ההיא בשדה שאבד בה קבר דציינוה, יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר, אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר וליחוש דלמא אילנות מגואי וקבר מבראי? כדאמר עולא בעומדין על הגבולין הכא נמי בעומדין על הגבולין ודלמא

אין מציינין. אין צריך ציון ואי גבי יום טוב מיירי הברייתא איכא לפרש אסור לציין (ג) ואסור לטרוח ביום טוב: **עצם** כשעורה. והוא הדין יותר מכשעורה כדמוכח בסמוך אינו מטמא באהל והאי דנקט כשעורה משום דהאי שיעורא מטמא במגע דהכי הלכה למשה מסיני כדאמרינן בשחיטת חולין (חולין דף קכו): **שאינו** מטמא באהל. א] כגון תרווד רקב כדאיתא בהעור והרוטב (חולין דף קכה: ושם) ושדה שנחרש בה קבר כדלקמן במתניתין ואפילו איכא ספק טומאה שמטמא בהיסט בלא נגיעה לא הצריכוה ציון דהיסט לאו מילתא דשכיחא היא שידרוס על קנה שטומאה עליו ולכך לא החמירו חכמים לציין משום היסט: **אילן** המיסך על הארץ. סמוך לבית הקברות דמספקא לן אי איכא טומאה תחתיו אי לא מסתמא אמרינן דמת תחתיו כיון דדרך מקום נטע הוא ולכך בעי ציון ע"ג דידעינן ודאי דאיכא טומאה תחת נוף אחד של אילן ויש הפרש בין נוף לחבירו ואין ידוע באיזה מקום ישנה והכי נמי איכא לפרש גבי אבנים שיש אבנים זו אצל זו הבולטות מן הגדר: **מנפח** אדם בית הפרס והולך. דמסתמא ליכא למימר שהגיעה המחרישה עד המת וליכא לאחזוקי מקום טהור בטמא מספק אלא חכמים החמירו משום חומרא דטהרות ומשום הכי הקילו (ד) דליכא ספיקא דאורייתא הם אמרו והם אמרו ולא היו רגילים לקבור מתים בעומק כי השתא בזמן הזה הילכך לא חיישינן שמא המת בעומק תחת המחרישה ומן הדין אפילו נפוח לא צריך כי אם חומרא בטהרות שהחמירו חכמים בדבר ואמאי לא חיים שיהא מת בקרקע ואין נוגע בו ומטמא באהל אי נמי בלא המאהילים מן הגלדים הוו מטמאין לאדם באהל אלא שמע מינה דלא מטמא באהל: **יש** בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר. דתניא התם (תוספתא דאהלות פי"ז) שדה שאבד בה קבר אינה ניטעת כל נטע וכגון שראויה לאילנות ויש לנו לומר דמסתמא אם לא שאבד בה קבר היו נוטעים בתוכה °אי נמי בידוע לאו דוקא ואגב דנקט רישא בידוע נקט סיפא בידוע וכן נ"ל לפי' הקונטרס:

קרי עליה ושם דרך. שמחשב בשעות אי זה מהן להקשות אי זה מהן שלא להקשות: **אבל מציינין על השדרה**. שאע"פ שאינה אלא עצם אחד מטמא טומאה באהל: **רוב בנינו**. כגון עצמות גדולות כגון קוליות אע"פ שאין בו רוב מנינו: **רוב מנינו**. רוב העצמות ואע"פ שאין בו רוב בנינו: **אין מציינין על הוודאות**. הואיל דברור לכולי עלמא דאית ביה טומאה ודאית לא מטלטלי באותו מקום טהרות: **אבל מציינין על הספיקות**. שיש עליהן אהל כגון סככות ופרעות (ה) הסמוכות לרה"ר הסמוך לבית הקברות דמספקא לן בהו טומאה דכיון דיש עליהן אהל רגילים לקבור שם במקום צנוע: **סככות ופרעות ובית הפרס**. מפרש לקמן: **אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות**. שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו הטהרות שהרי הטומאה תחת הציון אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק כל שהוא וכשבא על הציון מרגיש מן הטומאה ואינו הולך עליה: **אין מרחיקין את הציון ממקום טומאה**. יותר מכל שהוא: **שלא להפסיד ארץ ישראל**. שכשרואה הסימן מיד פורש ונמצא ארץ ישראל בטומאה שלא לצורך: **וכזית מן המת אינו מטמא באהל**. דקתני אין מציינין על כזית מן המת ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל: **אמר רב פפא**. לעולם כזית מטמא באהל והא דקתני אין מציינין בכזית מצומצם עסקינן דמחסר חסר בקרקע ולהכי אין מציינין: **ישרפו עליו [תרומות] וטהרות שעה אחת**. דכל העובר על אותו כזית כשנקבר מחדש שורפין טהרותיו דעדיין לא חסר: **ואל ישרפו עליו לעולם**. שאם מציינין אותו שורפין עליו (על) כל תרומה שעוברין על אותו ציון לעולם שלא לצורך שהרי חסר וזימנין דלא חזי ליה כגון בלילה וכי הדר חזי ליה ואמר נטמאת תרומתי ושרף לה והיא לא נטמאת דההיא כזית כבר חסר וכשאין מציינין אותו אין שורפין עליו אלא מחדש שלא חסר: **אילן המיסך על הארץ**. טומאה תחת נוף אחד ואינו יודע תחת איזה נוף עושה ציון: **בית הפרס**. (אלי) מענה תלם אחד של מאה אמה: **מנפח אדם**. ההולך לשחוט פסחו דאם יש עצם כשעורה המטמא בהיסט מתפזר ברוח ועושה פסח בבית הפרס אזיל לו ואי מטמא באהל היכי אזיל עליה: **בשדה שאבד בה קבר**. קתני דמציינין דמטמא באהל אבל בשדה שנחרש בה קבר אין צריך לציין ולא מטמא באהל דכימא מחרישה סלקיה לטומאה: **שלשה בית הפרס הן**. שאין הולכין בו אוכלי תרומה: **שמפטירין בה את המתים**. שכשמביאין מתים ממקום למקום לקבור כשבאין בשדה סמוך לעיר נפטרין אלו שהביאום ממקומן והולכין להם ובאין אנשי המקום (ז) ומקבלין אותן ורוחצין אותן שם וקוברין אותן: **וטעמא מאי**. חוששין ביה משום טומאה: **משום יאוש בעלים**. לפי שהביאום ממקום רחוק נדלדל אבר ונפל שם ונתייאשו אלו על אלו והניחוהו שם: **ושדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון**. דקא מתרצת הא דקתני מנפח אדם בית הפרס בשנחרש: **ואינו יודע מה טיבה**. אם הוא שדה שנחרש בה קבר ויכול לילך בניפוח ואם מפני שנאבד בה קבר ואינו יכול להכנס בה בנפיחה דמטמאה באהל: **יש בה אילנות בידוע שנחרש**. השדה לצורך האילנות ויכול להלך שאינו מטמא באהל אלמא מדקתני בה מלא שדה מצויינת דמציינין בית הפרס שנחרש: **אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר**. ולא נחרש ומטמא באהל: **רבי יהודה אומר**. לעולם לא הוי בחזקת שנחרש עד שיהא שם זקן או ת"ח שיהא יודע שנחרש: **אמר רב פפא**. לעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון והאי דקתני בידוע שנחרש בה קבר בשדה שאבד בה קבר וציינה לאחר: **יש בה אילנות בידוע שנחרש**. לאחר שציינוה ולעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון: **אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר**. ולא נחרש: **וליחוש דלמא אילנות מגוואי וטומאה מאבראי**. ולא נחרש במקום טומאה מבחוץ לאילנות אלא בין האילנות והוי שדה שאבד בה קבר ולא נחרש ואמאי קאמר בידוע שנחרש בה קבר: **בעומדין האילנות על הגבולין** של רשות הרבים דודאי ליכא טומאה מבראי דלא קברי אינשי ברשות הרבים אלא בין האילנות הויא טומאה ונחרש בשביל האילנות:

ודלמא

רבינו חננאל

ובשבתא דריגלא לא הוה מקשי והוה קרי עליה ושם דרך אראנו בישע אלהים: ת"ר אין מציינין על כזית מצומצמת מן [המת] דסופו מיחסר חסר. ותנן באהלות פרק שני אלו אם חסרו טהורין כזית מן המת כזית נצל כו' ולא על הבשר שסופו מתאכל והולך ולא על עצם כשעורה ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל אבל מציינין על השדרה ועל הגלגלת ועל רוב בנינו של מת ועל מנינו. ואין מציינין על הוודאות אלא על הספיקות. ואלו הן הספיקות סככות ופרעות פי' דתנן באהלות פ' ח' הזיזין *) והגודרות כו' עד והסככות והפרעות (אינן)[שהן] יכולין לקבל מעזיבה כו' ואלו הן הסככות אילן המיסך על הארץ והפרעות אבנים היוצאות מן הגדר ומציינין על בית הפרס בשדה שאבד בה קבר ואין מעמידין ציון במקום טומאה עצמה שלא להפסיד את הטהרות אלא מרחיקין מעט. ואין מרחיקין ציון ממקום הטומאה שלא להפסיד את א"י. ואין מציינין על השדה. שנחרש בה קבר וכ"ש שנידש. תניא ג' בית הפרס הן. שדה שנחרש בה קבר ושנאבד בה קבר ושדה בוכים. פי' דתנן באהלות פרק י"ח ג' בית הפרס הן החורש את הקבר נוטעת כל נטע כו'. עד ומטמאין במגע ובמשא ואינן מטמאין באהל. שדה שנאבד בה קבר בתוכה כו' עד ומטמא במגע ובמשא ובאהל. מאי שדה בוכים שדה שמפטירין בתוכה מתים. פי' דתנן באהלות פרק י"ח שדה בוכים לא ניטעת ולא נזרעת ועפרה טהור כו' מ"ט יאוש בעלים נגעו בה ומקשינן שדה שנחרש בה קבר לא בעיא ציון והתניא מצא שדה מצויינת ואין ידוע מה טיבה. יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר. אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר. ופריק רב פפא כי תניא ההיא בשדה שאבד בה קבר וציינוה אם יש בה אילנות בידוע שאחרי שציינוה שנחרש אותו הקבר. וניחוש דלמא אילנות גואי. פי' לא חרשו מקום הטומאה וטומאה מבראי קאי. ואמרינן בשאילנות עומדין

*) שם במשנה איתא והגיזריות.

הגהות הגר"א

[א] גמ' פרעות פרעות היוצאות מן הגדר כצ"ל (כ"ה במתני' דאהלות פ"ח מ"ב ובנזיר נד ב ועי' תוי"ט באהלות שם): [ב] שנחרש. נ"ל שאבד: [ג] בוכין. נ"ב ובתוספתא (פי"ז דאהלות) גרסינן בוכין (וכן פי' בערוך לחד פי'):

דס הנדה: (ג) תוס' ד"ה אין כו' אסור לציין דאסור לטרוח:

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה אבל מציינין כו' כגון סככות ופרעות הסמוכות לרשות הרבים. נ"ב עי' פרש"י במס' נדה דף נז ע"א וז"ל אילן המיסך על הארץ והוא סמוך לדרך בית הקברות וזימנין דמתרמי בין המשכות וקברי התם כו': (ו) ד"ה שמפטירין כו' ובאין אנשי המקום כו'. נ"ב לשון הערוך בערך בך ונקרא "בוכים" שכן דרך כשמתוועדין יחד אלו עם אלו כולם בוכים ועי' בתוס' ס"פ עומדין: (ד) ד"ה מנפח כו' ומשום הכי הקילו דכיון דליכא ספיקא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה שאינו וכו' כגון תרווד רקב וכו'. נ"ב דבריהם תמוהים דבחולין שם מפורש דמטמא באהל וכן הוא משנה מפורשת פ"ב דאהלות ויעו"ש באהלות בספר שושנים לדוד עמד על דבריהם ועי' גם בספר יד דוד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה יש בה אילנות וכו' אי נמי בידוע לאו דוקא. עיין נדה דף סד ע"ב תוס' ד"ה ע"ג כולם:

מא א ב ג ד ה מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הלכה ט סמג עשין רלג:
מב ו מיי' שם פ"י הל"א סמג עשין רלג:
מג ז ח מיי' פ"ו מהל' ק"פ הלכה ח:
מד ט מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הלכה א סמג עשין רלג:
מה י מיי' שם פ"י הלכה א סמג שם:
מו כ מיי' שם פ"ח הלכה ד:
מז ל מיי' שם הלכה י ופ"י הלכה י:
מח מ מיי' שם פ"י הל"י:

[עי' גירסת התוס' לקמן ו. ד"ה דאמר]

[נ"ל תנן]

[תוספתא דאהלות פי"ט]

[ועי' מש"כ עפ"ב ברכות יט:]

[תוספ' אהלות פ"ח]

[לקמן ו.]

[אהלות רפ"ב]

[אהלות פ"ח מ"ב נזיר נד:]

אהלות פי"ז מ"א [תמורה יג. ע"ש]

ברכות יט: עירובין ל: פסחים לב: חגיגה כה: כתובות כח: נדה נז. בכורות כט.

אהלות פי"ח מ"ב מ"ג מ"ד

תוספתא דאהלות פי"ז

[עיין תוס' כתובות כח: ד"ה ביתהפרס]

נ"ל שצ"ל מלא

נושא
כללי ציון קברות:
1) על איזה מקום מציינים ועל איזה לא
2) מה מיקום הציון

נושא
בית הפרס

נושא
שדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון

מבנה
בשאלות על איך סומכים על החרישה לומר שנחרש מקום הקבר